

TRØNDERSK NATUR

1990:17 nr 1

TRØNDERSK NATUR

Naturtidsskrift for Trøndelagsfylkene

Ansvarlig for utgivelsen:

Norsk ornitologisk forening

Avd. Nord-Trøndelag,
Postboks 68, 7501 Stjørdal.
Postgiro 3 89 38 80

Norsk ornitologisk forening

Avd. Sør-Trøndelag,
Postboks 139, 7001 Trondheim.
Postgiro 3 10 39 91

Redaksjon: Øystein R. Størkersen (red.), Frode Falkenberg (kasserer) og Trond Haugskott (tegninger).

Tidsskriftet utkommer med minst 2 nummer pr. år. Medlemmer i NOF/NT og NOF/ST får tidsskriftet gratis. Abonnement koster for øvrige kr. 40.- pr. år. Betales til postgiro 3 60 19 52. Adresse: Trøndersk Natur, Postboks 1719 Rosenborg, 7002 Trondheim.

Redaksjonens adresse: Trøndersk Natur, Postboks 1719 Rosenborg, 7002 Trondheim. Denne adressen benyttes ved innsending av manus.

Adresseendringer: Skjer for abonnenter direkte til TN, for medlemmer i fylkesforeningene via hhv. NOF/NT og NOF/ST.

NOF/NT og NOF/ST er fylkesforeninger av Norsk Ornitologisk Forening, som er en landsomfattende organisasjon for alle fugleinteresserte, som arbeider for å øke og spre kjennskap til fuglelivet og verne om fuglene og deres livsmiljø. NOF utgir et eget tidsskrift: Vår Fuglefauna, som utkommer med 4 nummer årlig. Abonnement skjer ved henvendelse til NOF, Postboks 2207, 7001 Trondheim. Tlf. 07/52 51 42. NOF utgir også et fagtidsskrift: Cinclus, som utkommer to ganger i året.

Kjære naturvenn!

Så har endelig sommeren kommet for fullt til oss i Trøndelag også, en riktig så fin start i juni har det vært med mye uteliv og opplevelser. TN er også atter på banen, noe senere enn vanlig synes nok de fleste? Så er det da bare 2 nummer som skal ut, slik at vi tillater oss å slingre litt med tidspunktet for utgivelsene. Da haster det langt mer for naturvernet i Norge.

Hvor dypt sitter egentlig naturverntanken i Norge? Spørsmålet er aktuelt som aldri før. Verneplanen for barskog er nå inne i en avgjørende fase, skal vi verne et representativt utvalg, eller blir det et lite avlat?

Det er forstemmende at et av verdens rikeste land ikke har råd til å verne 2% av barskogsarealet. Om det blir 1,5% eller kanskje mindre vil bare tiden vise. Det er tydelig at det er lettere å påpeke at verdens lutfattige land skal/må verne sin regnskog til glede for rike. Hvor er logikken? Har ikke vi et soleklart ansvar også?

Selvsagt har vi råd til å verne 2% av barskogen fra det rasjonelle skogbruket. Selvsagt har storsamfunnet rett til å hevde seg over økonomisk kortsynthet. La oss håpe at protester fra inn- og utland til regjeringen vil føre fram.

Uansett hvordan det går så vil det bli svært lite naturskog/urskog igjen i vårt land i fremtiden. Snart er all skog underlagt driftsplaner, alle teiger har fått sine skogsbilveger og snart er den genetiske variasjon i skogen på et lavmål. Ta derfor turen ut, fotografer og noter, slik at du kan fortelle dine barnebarn om hvordan mor Norge så ut i gode gamle og "fattige" dager.

ØRS

FAUNISTISK RAPPORT FRA NORD-TRØNDELAG 1989

Geir Erik Vie, Øyvind Spjøtvoll & Per Gustav Thingstad

Dette er den siste årsrapporten fra den "gamle" LRSK-komiteen i fylket, men som tidligere nevnt, planlegger vi en samlet presentasjon av fylkets fugleliv fra 1970 til og med 1989. Derfor, dersom du sitter inne med opplysninger fra denne perioden som ennå ikke er publisert i våre rapporter, vennligst send inn disse observasjonene til en av medlemmene i den "gamle" komiteen snarest!

Som det framgår av årsrapporten, ble det gjort relativt mange interessante observasjoner i Nord-Trøndelag i 1989. En del opplysninger fra tidligere år har også kommet til. Denne gangen presenterer vi spesielt mange observasjoner av store flokker

av ulike vannfuglarter. For øvrig har svartstork, skjestork og gulirisk kommet til som nye arter. Alle disse observasjonene skal imidlertid godkjennes av NSKF, men ettersom det ikke synes å være grunnlag for forveksling med andre arter og behandlingen av innsendte saker til NSKF synes å ha stanset opp, tillater vi oss å ta med disse. I tillegg innkam det fra 1989 en observasjon av bonapartsnipe og tre observasjoner (samme individ?) av alaskasnipe. Disse er sent til NSKF. Fra tidligere år sitter NSKF på egretthege-, rørdrum-, gulirisk- og damsnipeobservasjonene. Totalt er det nå kjent 281 arter (+5 arter som er til behandling i NSKF) fra fylket.

Høsten 1989 ble det observert en skjestork i Beitstadfjorden. Foto: Øystein Lorensten.

NYE REGISTRERINGER

Smålom

Stor vårsamling: Hele 99 ind. Tautra, Frosta, 30.4.89 (THA, ESÆ).

Storlom

To ind. Tautra, Frosta 17.1.86. (Gunnar Halvorsen, Atle Helge Qvale). Ett ind. Stjørdal havn, Stjørdal, 11.2.89 (IJØ, TRØ, BNY).

Islom

Tidlig høstobs.: Tre ad. Otlosanden, Frosta, 24.10.85 (GBA).

Gulnebbloom

Tidlig høstobs.: En ad. Småland, Frosta, 24.10.85 (GBA).

Dvergdykker

Ett ind. Levangersundet, Levanger, 21.1.89 (THA, ESÆ), 4.2, 4. & 11.3.89 (IJØ, HSØ m.fl.). Ett ind. Staverengvatnet, Nærøy, 14.4.89 (FKU). Ett ind. Ørin, Verdal, 17.10.89 (THA). Ett ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 26.12.89 (THA).

Toppdykker

Ferskvannobs.: Ett ind. Leksdalsvatnet, Verdal/Steinkjer, 6.11.83 (GBA). Ett ind. Reinsvatnet, Steinkjer, 6.2.87 (GBA). Ett ind. Hammervatnet, Levanger, 17.5.89 (THA, ESÆ, ØRS).

Gråstrupedykker

Ett ind. Grongstadvatnet, Høylandet, 10.11.85 (GBA, SAS). Ett ind. Straumtjønna øst for Salsvatnet, Fosnes, 11.8.89 (ØRS). Ett ind. Klingsundet i Snåsavatnet, Steinkjer og ett ind. i Leksdalsvatnet, Verdal/Steinkjer, 28.10.89 (GBA).

Hørndykker

Stor ansamling: 45 ind. Tautra, Frosta, 24.10.85 (GBA).

Toppskarv

Indre Trondheimsfjord: En juv. Tronesbukta, Verdal, 17.10.89 (THA).

Svartstork

Ett ind. Kanalen, Nærøy, 15.6.89 (KFU). Oversendt NSKF.

Skjestork

Ett ind. Stornesøra/Frøsetvågen i Beitstadfjorden, Inderøy/Steinkjer, 28.9.-12.10.89 (Øystein Lorentsen m.fl.). Oversendt NSKF.

Knoppsvane

En subad. Fossemvatnet, Steinkjer, 10.6.89, en subad. Snåsavatnet, Steinkjer/Snåsa, 12.10. og Lømsen, Steinkjer, 17.10.89 (samme ind.?) (THA). En ad. Figgaoset i Leksdalsvatnet, Steinkjer, 5.-25.11.89 (GBA m.fl.)

Sangsvane

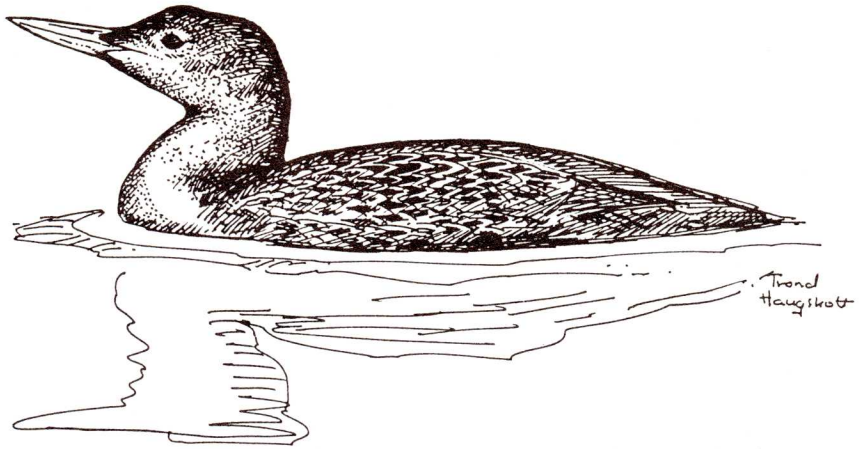
Første hekkefunn i fylket: Ett par + 4 juv. Almovatnet, Stjørdal, juli 85 (Magnar Holm pers. medd. GBA). Andre sommerobs.: En ad. Fossemvatnet, Steinkjer, 27.5. & 10.6.89 (THA). En ad. øst for Otersjøen, Lierne, 25. & 29.5.89, 2 ad. østenden av Laksjøen, Lierne, ca. 1.7.89 (Kristen Krogh, Randi Krogh, Ketil Arnesen).

Sædgås

Ett ind. Ørin, Verdal, 6.5.89 (THA, ØRS) og ett ind. samme sted 11.10.89 (THA). Min. 150 ind. på myteplassen i Røyrvik 20.7.89 (ØSP).

Tundragås

Ni ind. Tautra, Frosta, 12.2.89 (CTI, Kjetil A. Solbakken, Gunnar A. Solbakken).

Grågås

Innlandsobs.: Ett ind. Klingsundet i Snåsavatnet, Steinkjer, 10.11.85 (GBA), 11 ind. Leksdalsvatnet, Verdal/Steinkjer, 7.-30.11.86 (GBA), ett ind. samme sted 16.4.89 (THA) og 25.11.89 (GBA), og tre ind. 20.5.89 (TRØ, BNY, ALA, OML). Ett ind. Klingsundet i Snåsavatnet, Steinkjer, 31.8.89 (PIV, IJØ). Ett albino eksemplar sammen med 10-12 andre grågjess Kvaløysæter/Gladsøya, Flatanger, 7.-14.5.88 (Steinar Einvik, Ole Martin Dahle).

Hvitkinngås

En ungfugl sammen med 158 kortnebbgjess på strekningene Rinnleiret-Tronesfjæra, 11.-14.10.89 (THA).

Snadderand

Ett par Nyheimslonet, Nærøy, 4. & 27.5.89 (FKU). Ett par Fossemvatnet, Steinkjer, 13. & 14.5.89 (THA).

Krikkand

Vinterobs.: En-to hanner Halsøen, Stjørdal, vinteren 88/89 (TRØ m.fl.), en hann samme sted vinteren 89/90 (IJØ m.fl.).

Stjertand

Tidlig vårobs. (overvintring?): En hann Stjørdal 15.3.86 (GBA). Vinterobs.: Ei hunn Halsøen, Stjørdal, vinteren 88/89 (TRØ m.fl.). En hann Tautra, Frosta, 12. & 18.3.89 (PIV, TRØ m.fl.).

Knekkand

Tidlig vårobs.: En hann + to hunner Ørin, Verdal, 16. & 21.4.89 (THA). En hann Tautra, Frosta, 23.4.89 (NOF avd. Nord-Trøndelag ekskursjon). Arten ble også registrert flere steder i Nærøy våren/sommeren 1989. Maks. antall her: 5 ind. (2 par + 1 hann), Moavatnet 4.5. (FKU). Seineste obs. i Nærøy: To ind. Nyheimslonet, 13.8. (FKU).

Taffeland

En hann Eidsvatnet, Høylandet, 22.11.87 og ett ind. Fossemvatnet, Steinkjer samme dag (GBA). Ei hunn Halsøen, Stjørdal, 3.1.-16.4.88 (PIV m.fl.). Ett par Hammervatnet, Levanger, 19.11.88 (GBA).

Bergand

Hele 65 ind. (35 hanner og 30 hunner) Eidsbotn, Levanger, 4.3.89 (IJØ, HSØ, TRØ).

Erfugl

Innlandsobs.: To hanner + tre hunner Leksdalsvatnet, Verdal/Steinkjer, 16.4.89 (THA). Tre par Grønnøra i Snåsavatnet, Snåsa, 19.4.89 (PMØ).

Stellerand

Observeres jevnlig i vinterhalvåret ved Tautra, Frosta. Maks. antall her: 5 hunnfargete ind. 1.5.89 (FFA, Kristian Hassel, Bjørn Berg). Sommerobs.: En hann samme sted juni 85 (BNY).

Svartand

Stor våransamling: Ca. 800 ind. Ørin, Verdal, 13.5.89 og hele 1070 ind., 15.5.89 (THA).

Brilleand

En ad. hann Tautra, Frosta, 22.4.89 (NOF avd. Nord-Trøndelag ekskursjon).

Lappfiskand

En hann Figgaoet i Leksdalsvatnet, Steinkjer, 25.11. & 29.12.89 (GBA).

Mvrhauk

En hann Bjørhusdal, Namsskogan, 16.5.89 (ØSP m.fl.). Ett ind. Larstjønna i Nordli, Lierne, 23.6.89 (OJS, Tor Kvam).

Musvåk

Ett ind. under reirbygging ved Julesætra i Sørli, Lierne, 22.5.88 (GBA). Ett ind. Sørli, Lierne, 15. & 16.5.89 (FFA, TGI).

Fiskeørn

Ett fiskende ind. ved Jule i Sørli, Lierne, 17.5.85 (GBA, SAS, TGI). Ett ind. ved Djupvasselva, Lierne, 7.8.89 PGT). Ett ind. Granabukta i Snåsavatnet, Snåsa, 31.8.89 (PMØ). Ett ind. Larsjtønna i Nordli, Lierne, sept. 89 (EHW pers. medd. GBA).

Tårnfalk

Vinterobs.: En hann Nord-Gutvik, Leka, 7.1.89 (FKU).

Vandrefalk

En ad. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 2.4.89 (THA). Ei hunn (2K) Øksninga, Nærøy, 1.5.89 (FKU). En ad. Foldereid 12.8.89 (ØRS).

Myrrikse

Ett "ropende" ind. Moavatnet/Staverengvatnet, Nærøy, 13.6.-4.7.89 (FKU).

Åkerrikse

Ett ind. Dullum, Stjørdal, aug. 80 (BNY). Ett spillende ind. Hegra, Stjørdal, sommeren 84 (EHW pers. medd. GBA). Ett ind. hørt ved Kvislabakken, Stjørdal, sommeren 85 (Arne Moksnes). Ett ind. Lånke, Stjørdal, 7.-31.8.89 (OML, HSØ, IJØ m.fl.).

Tield

Innlandsobs.: Tre individer på isen av Lenglingen, Lierne, 15.5.89 (FFA).

Dverglo

Ett par Ørin, Verdal, 27.5.89 (Ola Vie).

Sandlo

Stor ansamling: Ca. 220 ind. Ørin, Verdal, 19.5.89 (THA).

Boltit

Høsttrekk: Ett ind. Sandfærhus, Stjørdal, 13.8.89 (PIV). 10 ind. Tautra, Frosta, 10.9.89 (PIV, OML, m.fl.) og 16 ind. samme sted 11.9.89 (BNY, ALA).

Polarsnipe

Vårtrekk: Ett ind Øksninga, Nærøy, 15.5.89 (FKU). To ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 26.5.89 (THA).

Sandløper

Fire ind. Ørin, Verdal, 2.8.89 og 8 ind. samme sted 16.8.89 (THA).

Dvergsnipe

Vårtrekk: Ett ind. Ørin, Verdal, 15. & 25.5.89 (THA). Innland: Ett ind. Fossemvatnet, Steinkjer, 27.7.89 (THA).

Myrsnipe

Stor våransamling: Ca. 460 ind. Ørin, Verdal, 19.5.89 (THA).

Fiellmyrløper

Ett ind. Tautra, Frosta, 10.8.89 (IJØ, Per Anders Elvetrø).

Kvartbekkasin

Flere obs. ved Vika, Inderøy, hver høst/vinter på 80-tallet fram til medio jan. 96 (GEV). Ett ind. Kvernan, Nærøy, 23.9.89 (FKU).

Enkeltbekkasin

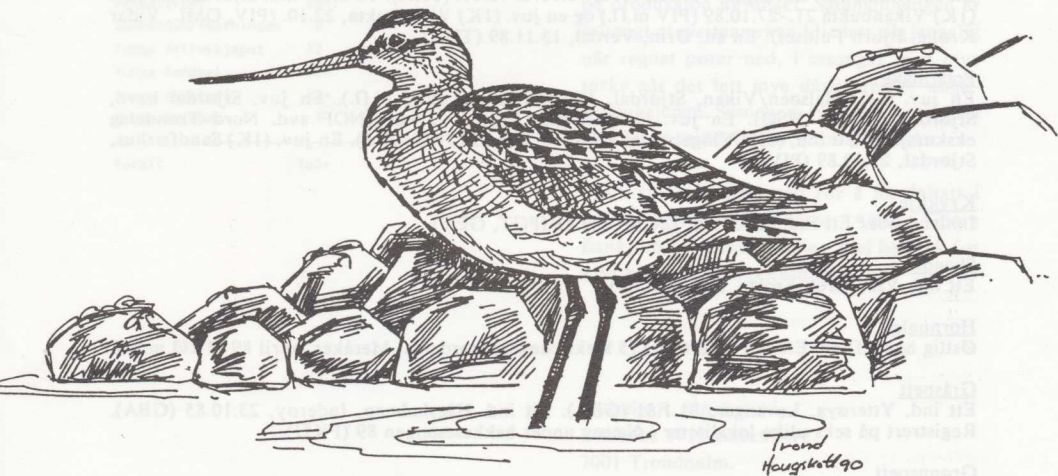
Vinterobs.: Ett ind. Trøite, Stjørdal, 4.2.89 (TRØ. GLI, JIL).

Dobbeltbekkasin

Ett spillende ind. Skålesætra i Sørli, Lierne, 17.5.85 (GBA, SAS, TGI). Leik ved Larstjønna i Nordli, Lierne, sommeren 88 og 89 (OJS, EHW m.fl.). Spillende fugler på to ulike lokaliteter ved Rennselvatnet, Røyrvik, 21.6.89 (OFR, PGT).

Svarthalespove

Vårtrekk: Ett ind. Kanalen, Nærøy, 14.5.89 og ett ind. Nyheimslonet, Nærøy, 27.5.89 (FKU).

Lappspove

Tidlig vrtrekk: Ett ind. Ørin, Verdal, 18.3.86 (GBA). Sommerobs.: Ett ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 11. & 25.6.89 (THA).

Sotsnipe

Vårtrekk: Ett ind. Ørin, Verdal, 24.5.88 (CTI) og ett ind. samme sted 15.5.89 (THA). Ett ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 19.5.89 (THA).

Gluttsnipe

Hele 55 ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 30.7.88 (THA, ES).

Skogsnipe

Stor ansamling: 15 ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 2.8.89 (THA).

Grnntilk

Stor ansamling: 33 ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 5.8.89 /THA).

Svmmesnipe

Hsttrekk: Ett-tre ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 30.7.-17.8.89 (THA, FFA, TGI). Ni ind. Brakkvassdammen på Tautra, Frosta, 5.8.89 (TR, BNY, OML).

Polarjo

En juv. mellom Rinnleiret og Borgsya, Levanger, 23.10.85 (GBA).

Strjo

Ett ind. Ramstadlandet, Vikna, 27.6.89 (Steinar Garstad, FKU).

Dvergmke

To juv. (2K) Eidsbotn, Levanger, 16.5.86 (GBA).

Grnlandsmke

En ad. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 11. & 13.10. & 15.11. (THA). To ulike ind. Stjørdal: En juv. (1K) Vikanbukta 21.-27.10.89 (PIV m.fl.) og en juv. (1K) Vingebukta, 22.10. (PIV, OML, Vidar Krke, Bjørn Fuldset). En ad. Ørin, Verdal, 15.11.89 (THA).

Polarmåke

En juv. (2K) Halsøen/Vikan, Stjørdal, 18.12.88.-1.2.89 (PIV m.fl.). En juv. Stjørdal havn, Stjørdal, 14.1.89 (HSØ). En juv. (2K) Tautra, Frosta, 22.4.89 (NOF avd. Nord-Trøndelag ekskursjon). Ett ind. (3K) Vingebukta, Stjørdal, 24.4.89 (TR, GLI). En juv. (1K) Sandfærhus, Stjørdal, 21.10.89 (PIV).

Krvykkje

Innlandsobs.: Ett ind. Sandvika, Lierne, 5.2.89 (PGT, GEV).

Skogdue

Ett ind. Vikaleiret, Frosta, 6.8.88 (RPE).

Hrnugle

stlig hekkefunn: Ett reir med 6 egg (5 klekte unger) Stordalen, Meråker, april 89 (TR m.fl.).

Grspest

Ett ind. Ytterøya, Levanger, 31.1.81 (GBA). Ett ind. Hesholmen, Inderøy, 23.10.85 (GBA). Registrert på seks ulike lokaliteter i Nærøy under hekkesesongen 89 (FKU).

Grnnspest

Ett hekkende par Finssmarka ved Jørstad, Snåsa, sommeren 88 (GBA). Ett ropende ind. ved Snåsa kirke, Snåsa, 30.4.89 (PM).

Hvitryggspest

Ei hunn Reelia, Stjørdal, 25.3.-16.4.89 (HSØ, IJ).

Fiellerke

En ad. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 23.10.89 /THA).

Tartarpiplerke

Ett ind. Rinnleiret, Verdal, 27.8.89 (THA).

Lappiplerke

Ett ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 19.9.89 (THA).

Nattergal

Ett syngende ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, primo juni 84 (Ole Jørgen Hanssen pers. medd. THA).

Svartrødstjert

En hann Hegra, Stjørdal, en vår først på 70-tallet (EHW pers. medd. GBA).

Duetrost

Ett ind. Stordalen, Meråker, 6.5.89 (PIV, TRØ), ett-to ind. samme sted 11.6.89 (PIV, TRØ, OML). Ett ind. Skjelstadmarka, Stjørdal, 19.10.89 (BNY).

Sivsanger

Østlig forekomst: To syngende hanner + ei hunn Midtidalen, Røyrvik, 30.6.89 (ØSP).

Kjerrsanger ubest

Ett ind. Trøite, Stjørdal, 27.5.89 (TRØ).

Gulbrynsanger

Ett ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 19. & 21.9.89 (THA). Ett ind. ved Binde, Steinkjer, 20.9.89 (THA).

Bøksanger

Ett ind. Rinnleiret, Levanger/Verdal, 2.8.89 (THA).

Stjertmeis

Reir med egg Mellom-Vikna, Vikna, 1.5.86 (FKU).

Lappmeis

Ett ind. Larstjønnå i Nordli, Lierne, 16.9.88 (EHW pers. medd. GBA).

Spettmeis

Ett ind. Sutterø, Stjørdal, 19.8.89 (BNY).

Kornkråke

En ad. Stordalen, Meråker, 16.4.89 (TRØ, BNY m.fl.).

Pilfink

Ett par hekket i Hegra, Stjørdal, på midten av 70-tallet (EHW pers. medd. GBA). Ett ind. like nord for Levanger sentrum, Levanger, primo aug. 77 (THA).

Gulirisk

En hann ved Rinnan, Levanger, ultimo mai - primo juni 89 (Asbjørg og Olav Indahl pers. medd. PGT). Oversendt NSKF.

Tornirisk

En hann Vikaleiret, Frosta, 4.6.89 (RPE).

Rosenfink

En hann Fossem, Steinkjer, 4.6. til ultimo juni 88 (Randi Skaugen, Svein Karlsen). En juv. (1K) Trøite, Stjørdal, 27.7.89 (TRØ, OML, JIL, Tore Skjevik).

Konglebit

Ett par med mat for unger ved Stamtjønnå, Lierne, 23.6.89 (PGT, OFR). En hann og ei hunn på to ulike lokaliteter øst for Namsvatnet, Røyrvik, 20.7.89 (ØSP).

Vierspurv fra Ulendeltaet, Lierne 17.5.89. Foto: Frode Falkenberg.

Dvergspurv fra Trøite, Stjørdal 23.9.89. Foto: Per Inge Varnesbranden.

Kjernebiter

Ett ind. Grong feb. 89 (Inger Engen). Ett par Mediå, Grong, 4.4.89 (Arne Sundli). Ett ind. Holmen, Namsskogan, 17.4.89 (ØSP).

Vierspurv

Ei hunn Ulendeltaet, Lierne, 17.5.89 (FFA, TGI).

Dvergspurv

Ett ind. Trøite, Stjørdal, 18.9. (OML, Knut Krogstad) & 23.9.89 (IJØ m.fl.).

LISTE OVER BENYTTETE FORKORTELSER AV OBSERVATØRER

GBA: Georg Bangjord	ØSP: Øyvind Spjøtvoll
FFA: Frode Falkenberg	ØRS: Øystein R. Størkersen
OFR: Otto Frengen	ESÆ: Einar Sæter
TGI: Terje Gimnes	SAS: Stein Are Sæther
THA: Trond Haugskott	OJS: Ole Jakob Sørensen
FKU: Franz Kutschera	PGT: Per Gustav Thingstad
OML: Ole Magnus Laugtug	CTI: Christian Tiller
ALA: Anneli Larsson	GEV: Geir E. Vie
GLI: Gunnar Ligaard	PIV: Per Inge Værnesbranden
JIL: Jo Iver Ligaard	EHW: Egil Håvard Wedul
PMØ: Pål Mølnvik	IJØ: Ingar Jostein Øien
BNY: Bård Nygård	TRØ: Tom Roger Østerås
RPE: Roar Pettersen	HSØ: Hilde S. Øyan

LRSK Nord-Trøndelag

Geir E. Vie, 7670 Sakshaug
Øyvind Spjøtvoll, 7890 Namsskogan
Per Gustav Thingstad, Utleirv. 37C, 7033 Trondheim

Adresse til nye LRSK

Opplysninger fra og med 1990 sendes hit:
NOF avd. Nord-Trøndelag, Postboks 68, 7501 Stjørdal

Frode Falkenberg

Første halvdel av 1989 var et godt smågnagerår i store deler av Trøndelag. Spesielt smågnagerspesialister som ugler, fjellvåk og tårnfalk hadde et godt år. Åttende april observerte undertegnede en tårnfalk hann i hagen, ca. 7 km sør-sørvest for Trondheim sentrum. Det skulle vise seg at denne hannen og en hunn ble her i tre måneder framover. Her følger noen notater fra denne perioden.

Områdebeskrivelse

Tårnfalkreviret lå i en sørvendt skråning i dalen mellom Kystad og Flatåsen. I bunnen av dalen flyter Leirelva (eller -bekken). Tresjiktet består av omtrent like mye gran som løvtrær (or, rogn og bjørk). Reiret lå i ei gran. Det finnes en del bebyggelse ved reiret. Undertegnedes hus ligger omtrent 35 meter fra reiret.

Første periode. Før eggleggingen

Jeg så hannen for første gang åttende april. Trodde først at det dreide seg om et trekkende individ, men da den holdt seg i området hele dagen, kom jeg på andre tanker. 10 april observerte jeg hunnen for første gang. Hun var på langt nær så aktiv som hannen. En gang lettet hun, og da kom hannen styrtdende ned mot henne med utstrakte ben. Like før han nådde henne vred hunnen seg mot siden og strakk ut bena, og de rørte hverandre såvidt. Hannen fløy så opp i ganske stor høyde, for så å sirkle ned mot hunnen. Hele seansen ble gjerne gjentatt flere ganger på rad.

Det virket som om hannen hadde hele ansvaret for å skaffe mat til både seg selv og til hunnen. En dag kom han flygende med ei mus i klørne. Denne flådde han i lufta, mens han seglet rundt. Skinnet og lignende "ikke matnyttige" deler ble sluppet rett ned. Da det bare var en kjøttklump igjen av byttet begynte han å lokke på hunnen med raske "gi-gi-gi"-lyder. Like etter fløy så hunnen mot hannen, og byttet ble mottatt. Normalt fikk hun overrakt maten mens hun satt i trærne, og byttet var ikke flådd. Det virket på meg som om hunnen var mer kresen enn hannen med hva hun spiste. Hun kunne sitte og flå og spise ei mus i over en halv time, mens han brukte bare ca. ti minutter. Hunnen startet alltid med hodepartiet og gikk gradvis nedover. Hun spiste aldri halen, noe hannen kunne gjøre.

Når hunnen spiste var det ikke tilfeldig hvilken plass hun gjorde det på. Hun hadde et eget tre til å spise og et annet til å hvile på. Hannen hadde også et eget tre til å hvile i, men han kunne sitte og spise overalt. Dessuten må det nevnes at hannen ikke fikk lov av hunnen til å sitte i hennes hviletre. Hun jagde han bort med en gang dette inntraff. Hviletreene virket meget kjærkomne for fuglene. Selv i kraftig regnvær satt de der. Det falt dem ikke inn å finne en lunere plass.

I hele denne perioden virket hunnen ganske lat av seg. Hun satt som oftest i hvilegrana og pusset fjørdrakta. En sjelden gang, mens hannen var borte og jaktet, kunne hun fly ut for å jage bort inntrengere. Men også denne oppgaven var det hannen som hadde

hovedansvaret for. Det var hovedsakelig kråker, skjærer og tildels ringduer som ble forfulgt. Sistnevnte ble vel jagd fordi falkene ville vise sin styrke. Under forfølgelsene skrek hannen hele tiden høylydt "gi-gi-gi".

Paret parret flere ganger før eggleggingen. Første gang jeg observerte dette var 16 april, men de hadde nok ganske sikkert parret seg mange ganger før dette. Under selve parringen hoppet hannen opp på hunnens rygg, skjøv stjerten sin under hunnens og flakset for å holde balansen. Hunnen stod framoverbøyd og ga ikke en lyd fra seg. Hannen derimot ga hele tiden fra seg høylytte "gi-gi-gi"-lyder. Seansen varte aldri mer enn 6-7 sekunder. Etter parringen fløy hannen med en gang bort, mens hunnen kunne sitte på stedet i opptil en halvtime etter.

Den 23 april fant jeg reiret med sikkerhet. Det var et gammelt kråkereir i ei ca. 20 m høy gran. Reiret lå noen få meter fra toppen, ganske godt tildekket ovenfra av greiner. Ikke mer enn 25 m unna lå et bebodd skjærereir, og et par kråkereir ikke langt derfra igjen.

Mot slutten av perioden så jeg mindre til hunnen. Hun satt ofte ved siden av reiret til hannen kom med mat. Omtrent første mai regner jeg med at alle eggene var lagt.

Andre periode. Rugeperioden

Fra første mai og fram til ungenes klekking omtrent første juni, var hunnen nesten ikke å se. Hun oppholdt seg så og si hele tiden på reiret. Fra en oversiktlig plass kunne jeg se at hun lå på reiret, og at hun en sjelden gang reiste seg for å strekke på ben og vinger.

Hannen derimot var meget aktiv. Han skaffet mat, holdt vakt, o.s.v. Når han skulle overlevere mat til hunnen satt han i ei gran 20 meter bortenfor reiret. Han lokket på henne med helt nye lyder: "ziiik-iiik-ziiii...". Hunnen kunne godt ligge og høre på han opptil et minutt før hun endelig kom ut. Etter å ha mottatt byttet, fløy hun så bort til spisegrana si. Hannen ble enten sittende eller han fløy bort til reiret for å overta rugingen. Når hunnen kom tilbake fløy hannen ut i god tid. Hvis han ikke gjorde det ble han regelrett jagd bort av hunnen. Det var

Tårnfalkreiret. Foto: F. Falkenberg.

sjelden å se at hannen fløy til reiret for å overlevere byttet direkte til hunnen.

Selv etter eggleggingen lokket hannen hunnen ut fra reiret for å parre henne. Hunnen var like villig som før, og parringen foregikk likedan.

Fugler som tidligere ble jagd bort ble etterhvert mer akseptert. Dette kan vel ha sin grunn i at både kråkene og tårnfalkene ikke lenger følte noen fare forbundet med hverandre. Men likevel hvis f.eks. kråker kom for nær reiret tålte ikke hannen dette og jaget dem straks bort. Dessuten må det nevnes at hannen aldri ble observert med fugler som bytte, kun gnagere.

Noe jeg la merke til var at hannen skiftet jaktområder. I første periode dro han som regel mot Heimdalsområdet (nordover), men nå fløy han kun mot Stavsetområdet (vestover). Han hadde vel funnet bedre tilgang på byttedyr der.

Den 28 mai klatret jeg opp til reiret for første gang. Hunnen fløy ikke av reiret før jeg var kommet noen meter opp i treet. Under hele besøket var hun ganske nærgående og varslet absolutt hele tiden. Hannen holdt seg ganske rolig. I reiret lå det seks lysebrune egg dekt av mørkebrune flekker. Reirbunnen var dekt av en matte med musehår. Dette fungerte nok som en god isolasjon for eggene fra undersiden. Hunnen la seg på reiret bare noen få minutter etter at jeg hadde klatret ned. Det var nå ikke lenge til at de første eggene ble klekt.

Tredje periode. Ungene

Fra omtrent første juni var hannen så og si alltid på vingene. Etterhvert ble også hunnen mer synlig. Ungene hadde nå kommet til verden. Fram til ca. tiende juni var det fortsatt hannen som var mest aktiv. Han tok seg aldri en hvil en gang. I disse dagene fløy

hannen rett inn til reiret med hele byttedyr. Disse overleverte han til hunnen som parterte og fordelte maten til sine små. Hannen jaktet fortsatt i vestlig retning, mens hunnen fløy i stikk motsatt retning, østover mot Nidelva.

Etterhvert som ungene ble større, kom foreldrene med mat oftere. I den første tiden kom hannen med mat omtrent en gang per halvtime, og hunnen enda sjeldnere. Mot slutten av kunne hannen komme med mat hvert kvarter!

Når foreldrene kom med mat kunne ungene oppdage dette lang tid før jeg gjorde det. De startet da med å skrike allerede nesten et minutt før en av foreldrene ankom. Når endelig mamma eller pappa kom var det vill kamp om maten. Etterhvert som ungene ble større fløy foreldrene av reiret straks etter at de hadde levert maten.

Den 22 juni klatret jeg opp i reiret igjen. Alle fem ungene virket spreke og friske. Den eldste måtte ha vært omtrent 25 dager gammel. Det var ellers ikke så stor forskjell på ungenes størrelse. I løpet av de få minuttene jeg var der oppe så jeg ikke noe til foreldrene. Den 26 juni besøkte jeg nok en gang reiret for å ringmerke ungene. Da jeg stakk hodet over reirkanten hoppet en av ungene ut, sannsynligvis den eldste. Den strakk ut vingene og seilet mot et tre som den braste rett inn i. En av foreldrene fulgte den i sin første flukt. Den utfloyne ungen startet umiddelbart å tigge om mat. Voksenfuglen svarte den. Vi fikk så ringmerket fire av ungene.

Den første juli hadde ungene begynt å bevege seg utover greinene i reirtreet. De fleste hadde da nesten ikke noe dun igjen. Det som forundret meg denne dagen var at jeg talte alle fem ungene der oppe. Det vil si at den femte på en eller annen måte hadde klart å komme seg tilbake til reirtreet.

Den tredje juli ble den store dagen, ungenes utflyvningsdag. Med sine korte stjerner klarte de nesten ikke å styre. Noen seilte med stive vinger rett inn i et tre og falt noen greiner ned. Det hele var utrolig komisk. En gang i blant fulgte hannen ungene under flukten. Når han kom med mat ville han ikke fly til det treet de satt i, men seilet litt rundt og lokket på dem. Til slutt hev en av ungene seg ut. Da den landet fikk den belønning for strevet, ei mus! I løpet av de to neste dagene begynte de å bli ganske "flinke" til å fly. Den femte juli var dagen da jeg dro på ferie, og den siste dagen jeg så falkene.

Etterord

Tårnfalken hekker gjerne i nærheten av eller i tettbebyggd strøk. Det finnes eksempler på hekking i skyskrapere i storbyer og i kirketårn (derav navnet tårnfalk?). Det skal faktisk ha hekket tårnfalk et sted på Nidarosdomen for en god stund siden. I hvert fall det siste tiåret har det vært rapportert få hekkefunn i Trondheim kommune.

At arten tåler en god del støy og forstyrrelse i hekketiden er nok ingenting å legge skjul på. Området hvor "mitt" par holdt til, var det i alle fall mye ferdsel og støy i. I starten kunne falkene være noe hissige på folk, men etterhvert avtok dette. Falkene gjorde faktisk så lite av seg at ingen la videre merke til dem de tre månedene de var der.

Det var nok den gode tilgangen på smågnagere som gjorde at paret slo til med hekking her. Våren og sommeren 1989 var det godt med smågnagere, noe som bekreftes ved at de la seks egg. De hadde heller ikke problemer med å skaffe nok mat til de sultne ungene. Jeg håper i allefall at ungene overlevde den første farefylte tiden og trekket sørover, slik at de kan komme

tilbake til oss neste år. Forhåpentligvis kommer paret tilbake til Kystad igjen!?

Frode Falkenberg, Kvitsteinvegen 102, 7027 Trondheim.

Øystein R. Størkersen & Georg Bangjord

Hvitryggspetten *Dendrocopos leucotos* er en art som vi tror er sterkt knyttet til mer eller mindre urørt skog (naturskog). Etter hvert som skogen vår blir mer intensivt utnyttet, nå også i tidligere utilgjengelige områder, forsvinner de siste restene av denne naturskogen. Nye driftsformer med omfattende skogsbilveibygging, flere hundre meter lange kabelbaner og til og med helikopterdrift (med statstilskudd!) blottlegger store skogsområder for inngrep. Disse områdene vernet lenge seg selv ved sin utilgjengelighet og lite lønnsom skogsdrift. Skal nå denne utviklingen bli selve nådestøtet for de siste hvitryggspettene i Norden (og en hel rekke andre organismer)? Arten følger i såfall samme vei som den i Sverige nettopp utryddete mellomspetten.

Biologi

Det er kjent flere tilfelle i Norge (på Sørlandet og Nordmøre) at arten kan tåle moderne skogbruk i hekkeområdene når visse hensyn tas. Arten kan klare flatehogster av moderat areal, dersom det blir satt igjen holt av osper med et rimelig innslag av døde og døende trær. I hekkeområdene på Nordmøre fantes arten typisk høyt oppe i skogsbandet. Her er skogen lite produktiv, samt at drift lett blir ulønnsom. Dette gir håp for at arten skal kunne finne en nisje (boplass) i disse marginale områdene også i framtiden. En må imidlertid likevel forvente at arten har problemer ettersom arealet gammelskog stadig skrumper inn. De nye granplantasjene skyter nå opp i været over hele Vestlandet. Det er svært trist at de fine løv- og furuskogene på Vestlandet i raskt

tempo forvandles til monokulturer av vekstervillig gran. Forvandlingen skjer nå så fort at om noen år vil vel knapt noen tro at gran ikke er et naturlig treslag på Vestlandet.

Registreringer

Hvitryggspetten er meget anonym og det kreves kjennskap til registreringsmetoder, og en ikke ubetydelig innsats for å finne arten. En grei måte å lokalisere arten på er å avspille dens territorielle trommelyd i aktuelle områder i tiden februar-april. Er fuglene tilstede kan det la seg gjøre å få svar på opptil 1 km avstand. Dype hakkespor, ofte lavt på stammer og på liggende trær, er artstypisk. Hakkespor i form av et sikk-sakk mønster er trolig det sikreste sportegnet for dokumentasjon av arten. Feltobservasjoner i vinterhalvåret, ved uthengt talg i hønsetting i aktuelle områder, kan være en grei måte påvise arten.

Forekomst i Trøndelag

Artens tilhold i skogområdene på Nordmøre er godt dokumentert av Ingvar Stenberg. Her har han i sitt studieområde funnet arten med 4-5 km mellom parene. Sammenligner en vegetasjonen på Nordmøre med sørvestre og vestre deler av Sør-Trøndelag er fellestrekene mange. En kan derfor vente at arten har godt feste også i denne delen av landet. Områdene i Oppdalsregionen, Rennebu, Meldal, Orkdal, Soknedal og deler av Gauldal, samt SV-deler av Fosen (Rissa og Stadsbygd) burde også være svært potensielle tilholdssteder for arten. I Nord-Trøndelag vil dalførene i Stjørdal, med

Hvitryggspett hann. Foto: Ingvar Stenberg.

Hekkeplass for hvitryggspett på Nordmøre. Reirhullet ses i ospa. Foto: Ø.R. Størkersen.

Eksempel på hvitryggspett-hakkespor nederst på en stamme. Foto: G. Bangjord.

Skatval og Værdal være gunstige tilholdssteder. En rekke observasjoner fra de siste årene er med å bekrefte dette.

Artens forkjærlighet for varme og sørvendte ller er verd å merke seg. Kan en "lese" vegetasjonen ser en at artens forekomst i Norge nettopp i stor grad er knyttet til de klimatiske gunstigste områder. Dette har nok sammenheng med artens favorittmat, feite sommerfugllarver av arten tredreper *Cossus cossus*. *Tredreperen* er knyttet til de vintermilde og klimatiske gunstigste lokaliteter, slik vi finner det langs Vestlandskysten, Sørlandet og på Østlandet. Desverre vet vi alle at kalde og regntunge Trøndelag byr på lite av slike lokaliteter (jf. Cramp et al. 1985: Birds of the Western Palearctic; Håland og Toft 1983. Vår Fuglefauna 6:3-14).

Vi oppfatter de tilfeldige observasjonene i Trøndelag fra de siste årene som en

indikasjon på at arten har fast tilhold også hos oss. Vår påstand er at Trøndelag kan huse opptil 50 par! Et grunnlag for denne artikkelen er nettopp å vekke interessen for arten slik at flere kan hjelpe til med å dokumentere påstanden. Desverre så haster dette arbeidet svært som vi forstår. Her har vi i NOF en klar oppgave i arbeidet med vern av norsk natur. det vil være langt lettere å få vernet ei fin li, for ikke å si helt avgjørende, hvis vi vet at hvitryggen hekker der!! Derfor send dine observasjoner og evt. spørsmål til TN adressa.

Historie

Slår vi opp i eldre norsk fuglelitteratur går det igjen at en visste lite om arten. Typiske utsagn er f.eks. fra Løvenskiold (1947: håndbok over Norges fugler): "ikke noen steder særlig tallrik"; " den forekommer i Setesdal, Telemark og dessuten i de østlige landsdeler". Løvenskiold mener også at den er forholdsvis sjelden på Vestlandet(!), og opptrer der vesentlig i de indre

fjorddistrikter. Etter Collett (1921: Norges fugle) skal den være særlig vanlig på Hedemarken og i Sør-Trøndelag(!). Han nevner også at den skal ha tilhold spesielt i de lavereliggende skoger.

Som vi skjønner er det å anta at hverken Collett eller Løvenskiold egentlig hadde særlig gode data om hvitryggspettens forekomst og utbredelse i Norge. Deres antagelser er dessuten basert på fugler innlevert til landets museer. Likevel tror vi gjerne at arten nok var mer tallrik i f.eks. Trøndelag i forrige århundre. I vårt århundre kan den likevel neppe ha vært særlig tallrik hos oss (jf. Haftorn 1971: Norges fugler). Ifølge Haftorn, som refererer fra Storms notater (1881) omkring fuglelivet i Trondheimsregionen "er den en af de almindeligste hakkespetter". Kan Storm ha forvekslet arten med flaggspett?, eller var hvitryggen virkelig så vanlig. Når en tenker på at en tidligere anga at arten ikke var særlig vanlig på Vestlandet, så låter ikke alle konklusjonene like tilforlidelige. Som en oppsummering må en kunne si at kunnskapene lenge har vært dårlige om denne arten i Norge.

Interessante aspekter i denne sammenheng er det å merke seg at skogen slett ikke var en gigantisk urskog over enorme arealer i Norge mot slutten av forrige århundre. Flere områder var totalt uthugget til ulike formål som beitemark, skipsbygging, trelast, saltkoking, etc. Haftorn mener da også at arten har avtatt sterkt siden forrige århundre. Han skriver likevel at arten er vanlig i Trøndelag(!). I hans ellers så utmerkede bok så spør det om ikke han har basert seg på antagelser og eldre usikker litteratur i denne sammenheng.

Status i utlandet

Ute i Europa har arten hatt en generell tilbakegang. Det er f.eks. nå i Sverige bare ca. 50 par tilbake, mens vi Norge ennå antar at vi har over 1000 par. I artens sterkeste tilholdssted i Sovjetunionen har arten gått tilbake med hensyn på den storstilte uthuggingen av jomfruelig skog i det boreale beltet i Sibir. I hekkeområdene i sibir hvor skogen knapt har blitt hugget i er arten i dag relativt vanlig. Det sitter dog ikke hvitrygger på annet hvert tre! Spørsmålet er om ikke arten (som spetter generelt) krever store territorier og følgelig ikke kan noensinne ha

*I. Stenberg demonstrer ei hvitryggspett-li på Nordmøre til Ø. Størkersen og G.L. Aune.
Foto: G. Bangjord.*

vært spesielt tallrike (likevel ikke så sjeldne som i dag). Barskogen i Sibir er forøvrig interessant i og med at løvtre innslaget er meget stort. Det er mer riktig å snakke om en barblandingsskog med 40-60% løvtreinnslag. Bjørk, osp og or dominerer ved siden av bartrær som gran, furu, cembrafuru og lerk. Den sibirske skog kan kanskje gi et bilde av hvordan forholdene var i Norge for arten før gammelskogen ble uvanlig. I de sibirske skoger er spetter det en kan kalle vanlige. Den mest tallrike arten er flaggspett, dernest kan en mer spredt treffe på gråspett, dvergspett, tretåspett, hvitryggspett og svartspett, gjerne alle artene over relativt korte avstander. Det forteller litt om hvor gode forholdene er for nærings-spesialister som spettene der.

Status i Trøndelag

De fleste av de følgende opplysninger er innsamlet ved personlig kontakt med observatørene og er ikke behandlet av LRSK.

SØR-TRØNDELAG

1959. 5. mars. reirfunn ved Lønset, Liabømarka, Oppdal (i avdøde R. Liabøs eggsamling, Harald Jære pers. medd.).

1960-1965. Flere observasjoner er gjort i Hemne kommune. Ved en lokalitet ved Rovatnet ble arten (både hunn og hann) observert flere ganger over flere år. Hekket sannsynligvis innen området (Øyvind Spjøtvoll pers. medd.).

1970. 8. juli. Et ind. ble sett i Vinstradalen, Oppdal (Kjetil Bevanger).

1974. Rapporteres om sjelden i Hyllingdalen, Røros (Øyvind Lunde).

1975. April/mai. Et ind. (trolig hann),

Sunnlibakken ved Fannrem, Orkdal (Tor Albu pers. medd.).

Ca. 1976. Et ind. av høyst sannsynlig denne art, ble fanget i en luftelyre ved Vågan, Snillfjord (Roger Vingan pers. medd.).

1977. 9. desember. Et ind. Kongsvoll, Oppdal (Simen Bretten).

1980. Høst. Et ind. Vinje, Hemne (Nils Røv pers. medd.).

1984. April/mai. Et ind. (trolig hunn). Knausen, Leinstrand, Trondheim (Arnold Hamstad pers. medd. Harald Jonsen).

1985. 2. april. Et ind. Lauvåsen, Rennebu (Terje Gimnes pers. medd.).

1987. Oktober. Et ind. ved Lian, Trondheim (Arild Espelien og Peder Fiske).

1988. 10. oktober. En hunn ble gjenfunnet ved Kyrksæterøra, Hemne. Fuglen var tidligere ringmerket på Nordmøre samme år (Ingvar Stenberg pers. medd.).

1989. Januar/februar. Et ind. ved foringsbrett ved Vormstad, Orkdal (Olaf Svorkmo pers. medd. Arild Espelien).

NORD-TRØNDELAG

Iflg. Haftorn er det nordligste hekkefunn i Trøndelag fra Kingen i Sørli i 1948.

1970. 1. mai. En hann, Staupshaugen, Levanger (Øyvind Spjøtvoll).

1973. 4. oktober. Et ind. Funnsjødalen, Meråker (Sigbjørn Stokke).

1974. Mai. Et par observert ved reirhull Bellingen, Verdal (Bjørn Ivar Gomo).

1978. Mai/juni. Et ind. Høysjøen, Verdal (Arnstein Indahl).

1980. Juli/august. Et ind. Gressomoen, Snåsa (Lars Vågan).

1989. 25.mars - 16. april. En hunn Reelia, Stjørdal (Hilde Stol Øyan og Ingar Jostein Øien).

Øystein R. Størkersen og Georg Bangjord,
TN, Postboks 1719 Rosenborg, 7001
Trondheim.

Forfatterne er spesielt interessert i å komme i kontakt med, eller å få tilsendt alle observasjoner av hvitryggspett, og dessuten spesielt hekkefunn av andre spettearter. Forøvrig henvises til opprop i dette nummer. Alle opplysninger behandles konfidensielt dersom det er ønskelig.

LITT OM HUBROEN, MED EN RAPPORT OM BYTTEDYRVALG FRA EN LOKALITET I SUB-ALPINT MILJØ, SØR-TRØNDELAG

Erlend Kristiansen og Kristian Overskaug

Trollfuglen

Vår største nattrovfugl har gjennom historien vært mye knyttet til mystikk og overtro. Med lange fjærører, store gulrøde øyne og et vingespenn på opptil 1,80 m kan den ikke forveksles med noen av våre andre nattrovfugler. Med en røst så dyp som en mannsstemme, med skrik og hule stønn i ulike varianter, kan den sette en solid støkk i en ensom nattevandrer. Men på samme tid er det også en opplevelse som krydrer tilværelsen. Det eldste funnet av hubro stammer fra en vikingegrav i Uppland, Sverige, og Olaus Magnus skrev i 1565 om nattrovfuglene: "Først møter oss da hubroen". Denne setningen reflekterer nok både fuglens størrelse og store bestand i det sekstende århundre. C.U. Ekstrøm (også fra Sverige) skrev ca. 1850 om samme art at den var: "Allmen langt utpå skjæren, nestan på vart berg".

Det virker som om bestanden først begynte å avta drastisk i siste halvdel av vårt århundre. Årsaken kan bl.a. være miljøgifter som har en tendens til å akkumuleres oppover i næringskjeden, der hubroen ofte er på toppen. Hubroen er tilpasningsdyktig og hekker fra den ytre kystlinjen med snaue holmer, opp til høyder som Røros og

Dovrefjell. Den har ofte tilhold i gjel eller berghyller, hvor den foretrekker å legge reirplassen på nordsiden av gjel, og sørsiden av berg. Årsaken til dette antas å være at snøsmeltingen skjer raskere på disse stedene. Selve boplassen kan benyttes gjennom mange generasjoner. Svenske kilder viser for eksempel for året 1887 hekking på en

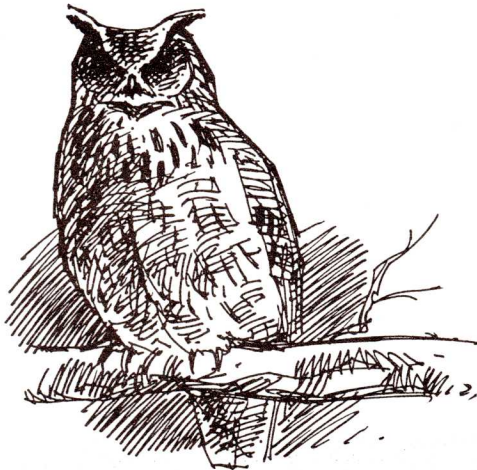
lokalitet i Ramberget (Bohuslen). Samme lokaliteten nevnes i 1902, og i 1943 skriver A. Karlson: "Ramberget. På denne urgamle hubrolokalitet hørtes fuglen fram til dette år".

Rypejegeren på Galdalsvidda

På en lokalitet opp mot Galdalsvidda, et nord, nord-øst liggende elve-gjel omgitt av åpent fjellterreng, har forfatterne samlet gulpeboller, fjær og andre rester etter hubroens byttedyr (fig.1). Målsettingen var å supplere informasjon om fuglens næring i en biotop så høyt i innlandet. Innsamlingene skjedde i sept. -85, og i juni, aug. og okt. -86. Dette gav et resultat på 79 byttedyr, hvor rype dominerte både i antall og biomasse (tab. 1).

Tabell 1. Oversikt over byttedyr funnet ved en hubro-lokalitet i Sør-Trøndelag.

Art	Antall	% av vekt
Fugler		
Rype	20	40,0
Storfugl	1	11,3
Orrfugl	1	4,0
Rødvingetrost	1	0,3
Trost ubest.	1	0,5
Rugde	1	1,0
Enkeltbekkasin	1	0,5
Sniper/Bekkasiner ubest.	2	1,5
Stokkand	1	3,7
Jordugle	2	2,7
Haukugle	1	1,1
Hornugle	1	1,0
Ubest. spurvestørrelse	5	1,2
Total	39	68,8
Pattedyr		
Lemen	12	4,8
Klatremus	2	0,2
Gråsidemus	11	2,0
Smågnagere ubest.	14	3,1
Hare	1	21,1
Total	40	31,2
Total byttedyr	79	100,0

Fuglen(e) på denne lokaliteten viste seg altså å være dyktig på rypejakt. Tradisjonelt er det dette som har gjort hubroen upopulær i jegerkretser. Hubroens beskattning av jaktbart vilt må likevel antas å være så beskjeden at det ikke gir grunn til å avlive den. Tabell 1 viser også at det ble funnet 4 ugler i materialet. Dette kan være tilfeldig, men kan også gjenspeile et interspesifikt konkurranseforhold om maten siden flere av disse uglearter har overlappende diett.

Hubroen har et bredt næringsvalg, og det er registrert alt fra insekter, frosk og fisk, til store dyr som rev-unger og små lam på dens meny. Vår undersøkelse bekrefter også hubroen som en opportunistisk predator i et høytliggende miljø der artsdiversiteten og tettheten på byttedyr er lavere enn i mer lavereliggende områder.

Erlend Kristiansen, Strindvegen 44, 7016 Trondheim.

Kristian Overskaug, Bjørkly, 7060 Klæbu.

Bildet viser et parti fra hubrolokaliteten omtalt i artikkelen. Ryper viste seg å være et betydelig innslag i næringen hos hubroen(e) på denne lokaliteten i sub-alpint miljø på Gauldalsvidda, og representerte 40% av biomassen for de byttedyrene som ble undersøkt.

Foto: Kristian Overskaug.

Forfatterne arbeider med analyser av diett hos hubro i sub-alpine og alpine områder. Vi er derfor takknemlige for å få kjennskap til slike lokaliteter i Trøndelagsregionen.

Øystein R. Størkersen

Forsidebildet på dette nummeret viser en breiflangre, fotografert i Apoteket naturreservat på Byneset, Trondheim. Dette er en stor og staselig orkide typisk for rike løvskoger, slik vi finner det f.eks. i våre almelier. Ellers forekommer også arten i annen næringsrik vegetasjon i f.eks. kalkrike sørvendte lier.

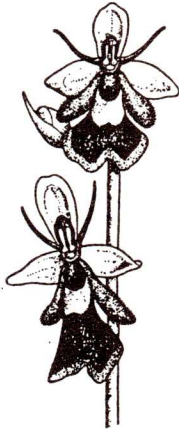
Orkideene er en meget interessant og attraktiv gruppe blomster. I Norden har vi i overkant av 50 arter, mens i hele Europa finnes det ca. 200 arter. På verdensbasis er faktisk orkidefamilien en av de artsrikeste med sine 20 000 arter, bare korgplantefamilien er noe mer tallrike. En av årsakene til at orkideene er så tallrike ligger bl.a. i deres evne til å krysse seg. Også i Norden kan vi lett finne eksempler på at artene krysser seg og produserer helt spesielle avkom. I det orkiderike naturreservatet på Sølandet ved Brekken er det mange eksempler på dette. Eksempel på en vanlig kryssning her er mellom den mørkrøde fjellmarihånd og den hvite/ lilla flekkmarihånd, som da produserer en lyserød kryssning. En mer fantastisk kryssning er den mellom rød og hvit skogfrue, som gir vakre lyserøde skogfruer! Hittil har vi klart å holde artene så noenlunde fra hverandre på tross av at kryssninger forekommer. Det baserer seg bl.a. på at kryssninger oftest er sterile. Frøkaplene er rett og slett tomme for frø. I de tilfellene som avkommet selv kan produsere frø kan det altså være duket for en ny art. Som en del av evolusjonen bidrar slike nyskapninger til den plastisitet som kreves for å kunne

skape nye arter som er til enhver tid tilpasset omgivelsene.

Det er ikke rart at menneskene lenge har interessert seg for nettopp orkideene. De er jo utrolig vakre og formrikdommen vil nesten ingen ende ta. Plantenes biologi er også ofte svært spennende og spektakulær. Vi behøver ikke gå utenfor landet grenser for å finne eksempler på det. Ta for eksempel en titt på Nordens største forekomst av orkideen marisko på kalken ved Snåsa i Nord-Trøndelag. Mariskoa er så praktfull at den er alene besøket verd! Dens utpekulerte bestøvningsstrategi er like merkelig. Selve skoa er formet som en kopp hvor insektet faller ned i etter å ha blitt ledet av landingsstripene (blomsterbladene). Som i en fugleruse er det lett å komme ned i blomsten, men ut var det verre pga. den trange åpningen. Så romstrerer da insektet godt nede i skoa og oppdager snart noen små "vinduer" i skoveggen, som den naturlig nok søker mot. Men som de fleste vinduer er det også "glass" i disse vinduene, så insektet stanger forgjeves mot ruta. På veien opp mot ruta avsetter insektet pollen på arret, før den så rett før utgangen (rett etter vinduene) får smurt pollen på seg. Glad og fornøyd over å være ute i friheten flagrer insektet til neste marisko og lar seg igjen fange, og fører slik til kryssbestøvning!

Det er mange slike merkeligheter blant orkideene, og en til må vi nevne. Orkideen flueblomst er nemlig så spesiell at den bør vi kjenne til. Flueblomsten er forholdsvis sjelden i Norge, men finnes bl.a. på Snåsa-

kalken. Blomsten hos flueblomsten er så lik et insekt med vinger, blank kropp og antenner at insektene lar seg lure. Det er hannene av en bestemt graveveps art som tiltrekkes av disse "hunnvepsene". Hannene klekkes før hunnene, men samtidig med at flueblomsten blomstrer. Insektet lander derfor på blomsten i den tro at de skal få pare seg med en hunn! Isteden så bestøver de altså blomsten. Det hører med til historien at enkelte orkideer av flueblomststakten utskiller stoffer som insekthannene kan lukte seg fram til i den tro at det er en hunn som skiller ut lukta! Et mer fantastisk samspill med blomst og bestøver skal en lete lenge etter i norsk natur. En kan undre på hvordan slike forbindelser mellom blomst og insekt i det hele har kunnet oppstå i naturen. Selv om vår ene art av flueblomst er vakker så kommer den nok i skyggen av flueblomst-arterne ute i Europa. Her finnes det et vell av arter, den ene vakrere enn den andre. Eksempler på mange tilpasninger har en mellom humle og bier som har hver sin blomst å bestøve.

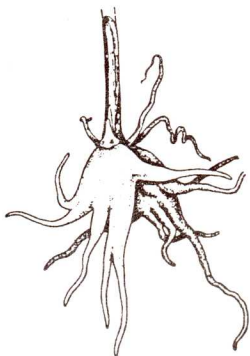

Vanlig flueblomst.

Når så bestøvningen er vel overstått så venter nye problemer for orkidefrøene. Disse frøene produseres i millioner og regnes

for å være blant de minste og letteste plantefrø i verden. Hos knerot går det f.eks. 500 frø pr. milligram! Det betyr at frøet ikke har noen opplagsnæring som kan gi det en god start i livet. Frøet består faktisk ikke av mer enn en liten samling celler , uten frøblad og rotanlegg. Hvordan kan så frøet klare å spire? Her får vi ennå et eksempel på den voldsomme tilpasning naturen oppviser. I og med at det er vanskelig for orkidefrøene å overleve så ligger selvsagt styrken i deres antall. For å spire må faktisk frøet eller celledsamlingen treffe på en bestemt sopp i jorda. Denne soppen er verten som produserer næring slik at orkidecellene kan vokse. Etterhvert så danner orkideen noe som ligner på røtter. Inni disse røttene lever det nå kolonier av sopp i et samarbeide med orkideen til felles nytte. Dette samspillet kaller vi for sopprot eller mykorrhiza. Noen orkidearter er så avhengige av dette samspillet at det sørger for all den næring de trenger, andre arter har som vi vet grønne plantedeler og er da selv istand til å produsere energi som et supplement til soppota. Men for orkideen stikker opp av jorda har den først levd mange år som en klump under jorda. Hvor mange år den behøver før første blomstring vet vi lite om, men orkideen skal samle nok energi i sin egen rot for å klare det. Når den først har blomstret en gang vil den kunne blomstre flere ganger senere, men da gjerne med noen års mellom rom. Dette avhenger hele tiden av hvor mye opplagsnæring den har i rotknollen sin. I en dårlig sommer med lite varme og mye regn kan vi være sikre på at plantene samler lite opplagsnæring og det blir da få blomstrende orkideer året etter. Når det en sjelden gang slår til med gode vekstbetingelser, så vet vi at sommeren etter så blir det masseblomstring. Dette skjedde sist sommeren 1989, etter at vi hadde en god og varm sommer i 1988. Faktisk var 1989 den beste orkidesesongen i Trøndelag på over 15 år. Altså legges grunnlaget for neste års blomstring allerede i sommer.

De av oss som har gravd opp orkiderøtter (eller knoller) har lagt merke til at det er to knoller som henger sammen. Den ene er fjorårets mørke og nå oppbrukte knolldel (som har gitt opphavet til den planten du grov opp!), den andre hvite og friske er den rotknoll som skal gi neste års plante.

Den mørke knollen er fjorårsknollen og den lyse er den nye.

I folketradisjonen har ikke orkideer som sådann gitt noe i matveien. I overtro og folkemedisin derimot tilla man planten spesielle egenskaper. På grunnlag av prinsippet om at likt skal helberede likt, antok man at de testikkel-lignende knollene måtte ha noe med testikler å gjøre. Dermed var ikke veien lang før den ble brukt som afrodisiakum. Lagt under hodeputa på den man elsket så skulle hugen snart vendes mot vedkommende! I folketradisjonen var det ellers vanlig å se på den mørke knollen som representant for mørke og onde makter, mens den lyse delen stod for gode egenskaper.

Kanskje har orkideene større betydning for fuglene som næring. På Sølendet naturreservat var det lenge et mysterium hvem

som grov opp orkideene på myra. Det rare var at bare knollen var borte, mens planten lå igjen. Med det en vet i dag så er det høyst sannsynlig tranen som står for det meste av "plukkingen". En skjønner lett at orkideknoller må være fin mat for sultne traner om våren. Knollen inneholder jo mye energi, og er ikke ulik den poteten tranene er så glade i ved Hornborgasjøen i Sverige.

For andre tobente gjelder det imidlertid andre regler. Da spesielt i naturreservatet på Sølendet! De aller sjeldneste orkideene i Norge er nå vernet ved lov, men desverre så er det ikke alltid like lett for folk å vite dette, heller ikke å kunne skille på artene. Derfor sier vi gjerne at orkideene er penest der de står og at vi lar de få stå i fred. Den eneste arten jeg personlig kan overse at blir plukket måtte være den allestedsværende flekkmarihanden, dens masseblomstringer enkelte år vil nok lett tåle litt plukking. Men husk at når du bryter av blomsterstilken så frarøver du plantens mulighet til å produsere ny energi for senere blomstring. Den vil sannsynligvis overleve, men vil bruke mange år på å komme seg igjen.

Øystein R. Størkersen,
TN, Postboks 1719 Rosenborg,
7001 Trondheim.

ÅRHUNDRETS MEST SERIØSE TELESKOPTEST

By Made in Japan

Ettersom TN oppfattes som et (u)seriøst blad tenkte jeg denne gang å kalle en spade for et redskap (eller var det omvendt?). Jeg kommer altså ikke til å legge vekt på "seriøse" tester av teleskop denne gang. Slike tester er sikkert gode og ærlige så langt en vet. Undertegnede har likevel ofte en følelse av at et eller annet sted foreligger det en "slagside" til fordel for et eller annet produkt. Kjedelig er det ofte også å lese disse testene. Med sine mange faguttrykk er det ikke vanskelig å falle av lasset underveis.

OK, dette notatet er også preget av "slagsider", nemlig undertegnedes begrensede kunnskaper. Derfor ta det (og alle andre tester) for det som det er, en personlig meningsytring. En kvalifisert sådan mener nå jeg! Kvalifikasjonene mine er at jeg har eid (og brukt!) 4 ulike teleskop (Mirador 20-45X, Bushnell 22WA, Kowa TSN-1 20WA og TSN-3 20WA), samt at jeg i jobb og andre sammenhenger har hatt fingrene i utrolig mange variasjoner av bra og dårlige tuber.

For å underbygge det seriøse aspekt ved testen, bringer vi her et utdrag fra et besøk på Kowas fabrikk i Fujiyamaha:"næi, søren dær sølt æ øll på obbjektivet, mæn det gjør da itj nå, deinn her tuben kainn itj bli no ber læll. Næ sjå her du, her e det ein ainna tube, skål....dø, tørk av dæ potetgullfettet fra fingran før du tar på linsan!" I sensurens navn må jei bryte inn her esse, og forsatte med den seriøse del (minus øl-

testen).

En erfaring med tuber er at de ved bruk slites (!) og forandres optisk nokså raskt. Glasset mørkner rett og slett pga. alskens avsetninger av skitt, fingeravtrykk, saltsprut, osv. Saltbelegg på frontlinsa etter en fuktig helg på kysten av Trøndelag er absolutt regelen! Flittig bruk av sprit og linsepapir på kvelden er derfor anbefalelsesverdig. Har vært vært normalt med pøsregn og kuling så kan det tenkes at tuben har tatt første skritt mot et "salg". Da skjer det nemlig at fukten kryper inn i tuben (vanntette tuber finnes nok ikke) og mellom de ulike delene av frontlinsa. Dette ser du lett som kondens og dugg inne i linsa. Det hele må tørkes i romtemperatur, men desverre for tuben så avsettes det et nesten umerkbart belegg i mellom glassene etter kondensen. Et par turer ut i trønderværet (og det blir vel mange i løpet av året formoder jeg?), så begynner tuben din å ligne mer på et sotrør med evig tussmørke, istedenfor det krystallklare bildet du falt for da du kjøpte den! En fem års tid med aktivt bruk burde være nok til å nå dette stadiet. Hørt om sopp som lever på optisk glass og coating?, ikke det!? Jo, er du "heldig" har nettopp din tube en pen koloni av dette. Mirador og Bushnell er forøvrig laget over samme lest (jo, de ser nokså like ut, ikke sant?). De bruker samme glass og samme coating (enkeltlag, magnesium fluorid av samme tykkelse).

Det store slitepunktet nummer to er selve okularet, eller den del av tuben som er nærmest øyet ditt. Okularet er med å bestemme hvilken forstørrelse du har. Regelen her er at jo større forstørrelse, jo mer lys kreves det, og jo mørkere blir bildet i tuben. Et "mørkt" 60X okular blir selvsagt ikke lysere av å få besøk av sopp og annet lort. Slike linser mørkner da også utrolig fort. Etterhvert som vi beveger oss ned på mer anstendige forstørrelsesnivåer (som passer normale dødelige sputniker) blir synsbildet omvendt proporsjonalt lysere. Behøver jeg si det?, kjøp okularer med liten forstørrelse. 20 eller 25X er å anbefale. De varer mange flere år enn grøtete og superforstørrende lysslukere.

Et punkt som er med å bestemme brukervennligheten (og som tapper pengeboka) er flotte okularer med ZOOM. WOW, hvilket ord, zooom, gosja meeg det må være no' bra. Møkk spør du meg. Fungerer bra det første året, før første skrue faller av, eller du faller og knuser vitale deler av okularet. Slinger i valsen (eller zooomingen burde jeg si) hører til den daglig rutine. Hvor mye møkk (eller var det lort det hette på dansk) et slikt vrooom-okular klarer å samle i løpet av et kort liv vet bare fåglarna. Lykke til! En god måte å berge slike okularer på er å ikke bruke det mer enn høyst nødvendig! Dvs. i høyden en lufte-tur på 17 mai (dersom været er bra vel og merke) og kanskje en sommer dag i året. Jovisst finnes det mange "gode" Mirador rundt om som svarer til beskrivelsen og som lever (nesten) i ny-skick. Kommer du over en slik, nøl ikke, kjøp den for en slikk og ingenting, brukden et par år og SELG den så igjen.

Tredje (og siste?) svake punkt med tuber er selve festeanordningen. Der hvor stativets skrue skal skrues inn i tubens body. På vår kjære Mirador (huff, dette blir slakt av Mirador) slites gjengene bare ved å se på de

(eller var det sur nedbør igjen, NINA er satt på saken). Hm, by-the-way, Bushnell ligger ikke langt etter, legeringen i gjengene må være en blanding av smør og margarin. Normalt bruk fører iallefall for eller siden til det stadiet at valget står mellom å lime fast tuben med araldit til stativet, eller (ikke søppelboksen/salg riktig ennå, please) en forbedring av gjengene. Selv har jeg gjort/opplevd dette to ganger. Remediet er enkelt og varer ut resten av tubens liv! Borr opp gjengefestet på tuben, lim og plugg i en bit messing, gjeng opp nye gjenger tilpasset ditt stativ-feste. Voila, du har atter tuben ready for action på Gaulosen. Er du en gjennomsnittlig kløne, så kan sikkert et verksted hjelpe deg for en billig penge (hah, sa du billig?!).

Etter disse tre oppløftende punkter kan det meldes at tubene (inklusive Mirador og Bushnell) tåler det utroligste av juling. Gjentatt smadring mot såpeglatte svaberg er helt akseptabelt. Litt svinn i form av knuste pyntelister og biter av solskyddet gjør ingen ting. Herregud, du er vel en av "gutta", kan ikke vise deg med en uripet tube på Gaulosen skjønner du vel, eller er du en grønn nybegynner? Sånn ja, ta frem hammeren og gjør din nye tube klar til neste NOF-ekskursjon.

Nu skal jeg trå i vepsebolet, eller var det salaten. Skal det være en "rett" 90° tube eller en med 45° vinkel plassert okular? RETT for svingende svarer 99,99% av noffere i Trøndelag. Dette er bare enda et bevis på at mindre-tallet alltid har rett! 45° vinklet okular e best, dermed basta. Fordelene er mange, du unngår kink i nakken (tar ca. 1 min) ved f.eks. rovfuglkikking. Det er kjedelig at du ligger og vrir deg og roper etter kiropraktor, mens steppeørna glir forbi på Fbo! Prøv det da vel! og bli 45° frelst (tar ca. 1 min). Tilbake til Trøndelag: Ta en regndag (lettest å treffe på), plasser tuben

litt eksponert og opplev hvor lekende lett det er å skjermes en 45° tube med kroppen mot været. Dette ganske enkelt fordi du ser ned (unngår kink i nakken) i tuben, som derfor er plassert lavere! Skal vi prøve?, åhh søren må du ha et nytt stativ til din 90° tube fordi du har vokst i fra det gamle (ikke ukjent fenomen blant ungrever i gamet). Problemet blir mindre med 45° tuben, stativet følger deg mange flere år! En annen fordel er at det går lettere å bruke håndjageren ved tuben, ganske enkelt fordi tuben står noe lavere enn dine øyne. 90° -tuben står selvsagt i veien hele tiden. Hm, nok selvsagtheter omkring brukervennligheten av 45° tuben, nå noen ord om brukervennligheten av 90° tuben. Ehhh.....?

Blant oss med normale bankkontoer (søren, debet nå igjen) så har det i prisklassen 2000-10 000.- vært mange positive nyheter de siste årene mhp. nødvendigheter til fuglekikkerens hardware arsenal. Jeg nevner denne prisklassen fordi jeg da utelukker fra denne seriøse artikkelen tuber som Questar (>25 000.-). Zeiss med sin 30 x 60 speil-tube (15 000.-) er også noe å tenke på! Speilet sluker lys, men kompenseres fint av den unike Zeiss T* multicoat. Andre Rolls Roycer som ennå har tilgode å ha blitt observert på Gaulosen skal vi stå over for denne gang. Tuber har forresten blitt gruelig dyre på bare noen år (synes nå jei da, sa fruen på Singsaker). Ohh, glorious days da tuber kostet 400.- (midt på 70-tallet)! Hvor var jeg, jo "forbedringer" er med på å skru opp prisene. Beste forbedring er at "standard" teleskoper nå kan fås med 77 mm diameter på frontlinsen (imotsetning til vanligvis 60 mm). Det betyr at mer lys kommer inn i tuben, du kan bruke tuben under mørkere forhold, i f.eks. tussmørke og lett tåke. 60 og 77 mm tåler i slike sammenhenger ikke sammenligning, 77 mm er totalt overlegen. Et bredere synsfelt får du på kjøpet. Lysstyrken er faktisk hele 60% større på en 77 mm (tilsvarer lysstyrke f 5,5)

iforhold til 60 mm (tilsvarer f 12). 77 mm ganske enkelt "steal the show, no competition!". Okularene har også fått en oppfråshing, spesielt gjelder det Kowas standard objektiv (20X Wide Angle). Et robust og lyssterkt okular som anbefales på det varmeste. En kjekk gummikopp på okularet er med å øke brukervennligheten ved å beskytte mot vær og vind. Supplert med et 40X okular skulle du være rustet til de fleste trønderske utfordringer.

Har jeg ikke sagt det før, så er det altså Kowas nye serie med 77 mm teleskop jeg roser opp i skyene. Kalt TSN (N for New - new price eller?). Har du råd, så kjøp den (TSN-1) med 45° vinkel okular!! MEN, kjære gutter (og jenter) det finnes også andre bra (utrolig bra) teleskoper som merkelig nok er både billige og bedre (definitivt) enn både Mirador og Bushnell! Jeg tenker på Kowas forbedrede TS-serie, med TS-601 (45° selvsagt) og TS-602 (annenrangs 90°). Disse har 60 mm diameter på frontlinsa, men er så utrolig bra at de fortjener å bli brukt på Gaulosen. Merkelig nok tåler TS-601 å bli brukt mange (j' mange) år uten at sotør-effekten dukker opp! Ohh, lykkeland. Hva nøler i etter, gakk hen og vreg pengeboka. Jeg garanterer full satisfaction! Årsaken heri ligger i konstruksjonen. Den avviker fra de før omtalte M & B på at TS har større avstand mellom okular og frontlinse. DET betyr kjære venner en langt bedre oppløsning (eller skarphet om du vil). Multicoating og en god design er andre fordeler. De nye TS-tubene må sies å være champion blant alle 60 mm-tuber (ganske enkelt). Bayonett-fatning for rask og enkelt skifte av okularer er selvsagt standard hos Kowa. By-the-way la deg ikke lure av enkelte nye 70 mm-tuber på markedet. Disse er krampe-aktige forsøk fra fortvilte fabrikanter for å holde på markedet. Skrekk eksempelet er Bushnell Spacemaster II, som er av den internasjonale fuglekikkerverden stemplet som "tragedy of the decade" (gjelder

80-tallet!! Konklusjonen er altså at blant rimelige 60 mm-tuber er det bare et valg. De desidert beste 60 mm-tubene pr. dato tilhører igjen Kowa. Tror du meg ikke, spør en av de mange tusen svenske fuglekikkere med Kowa!

Jeg vet at priser er av underordnet betydning for de fleste noffere, men for ordens skyld er prisene som følger (sånn cirka): TSN-1 body 5000.-, TS-601 body 3000.-, 20WA 800.-. Norske forhandlere er desverre utrolig dyre på slikt utstyr, men det forekommer unntak! Pruting gir vanligvis resultater selv i treige Norge (hrrrm, jf. Foto Lapponica). Får du en tube til ovennevnte priser er du en lykkelig eier av et kvalitetsprodukt!

Med disse velvalgte ord avslutter jeg denne helt uavhengige teleskop-undersøkelsen til glede for det store trønderske publikum.

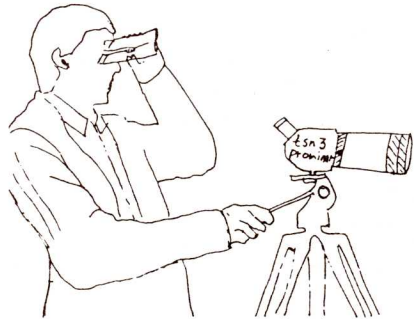
Forfatterens navn og adresse: Made in Japan, alias ØRS, Twitchers Corner, Postboks 1719, 7004 Rosenborg. Tlf. 07/ 59 22 62 (personal calls from young girls welcome).

Psst! Forhandlere og produsenter som ønsker 100% uavhengige tester av sitt sortiment, kan når som helst ta kontakt med meg (gjelder spesielt merkene Questar og Zeiss).

annonse

Kowa Teleskopet som tåler feltlivets gleder og motgang!!

Valgt av Øystein Størkersen! Passer ethvert stativ på markedet! Totalt ubrukelig siktelinje følger med! Pappeske med isopor følger også med, ypperlig som julegave til svigermor. Alle Kowas okularer passer som hånd i hanske, m.m.!!

Øystein Størkersen, fhv. formann i NOF avd. Sør-Trøndelag: "Jeg er svært fornøyd med Kowa. Både optikk og soliditet er av topp kvalitet. Yppperlig til feltbruk!"

Vekslinger i kornkråke-koloniene i Trondheim, med status for 1989

Siden undertegnede beskrev nye kolonier av kornkråke i Trondheimsregionen og om mulighetene for nyetableringer (TN 4/87), og Bangjord (TN 4/86) ga en historisk oppsummering, har utviklingen tatt nye veier.

I hovedsak har det skjedd at de ulike koloniene har blitt mindre i antall, og at det er dukket opp stadig flere ny etablerte kolonier, jf. tabell 1.

Koloniene

Kolonien like ved Lerkendal stadion var ny i 1989 (?). Mistanken til at fuglene hekket her oppstod da fuglene ble observert gjennom hele våren og forsommeren. I siste del av hekkesesongen samlet fuglene her ivrig meitemark og insekter på plenene i nærheten, det var da en smal sak å følge med hvor de fløy med maten.

Helt ny av året var også kolonien i parken ved Festningen. Denne kolonien er interessant på flere måter, spesielt ved at den viser at fuglene kan hekke i et såvidt urbant miljø. Kravet om en trygg hekkeplass var nok utslagsgivende her. Hekketrærne er både høye og tette her. Faktisk er trærne så tette at ornitologene på universitetet like i nærheten ikke oppdaget kolonien før langt ut på sommeren. Fuglene her må altså enten finne mat til ungene på plenene i området eller fly et godt stykke før de kommer til de nærmeste jordbruksområdene. Det siste er vel lite sannsynlig, slik at vanlige parkplener spiller en viktig rolle for næringsøk for disse fuglene.

Det enslige paret på Østmarka, ved

sykehuset, var heldigere stilt i så måte. I grunnen er det merkelig at ikke flere par slår til i dette landlige og dels jordsbrukspregete lanskpet på Lade. Få predatorer skulle det også være her, kanskje er mennesket igjen den største trusselen.

Trygt skulle en kanskje tro at fengselsfuglene hadde det. Det dreier seg altså om de parene som trives ved fengselet på Tunga. Denne kolonien og den rett ved næringsmiddelkontrollen (ved slakteriet) er begge avleggere fra den tidligere hovedkolonien på Reitgjerdet. Men desverre har den liberale politikken på Reitgjerdet gjort det lettere for de "innsatte" å vandre ut. Slik at vi i dag opplever at Norges største koloni på reitgjerdet har gått sterkt tilbake, og teller idag færre par enn noen av de andre store koloniene. Hva som egentlig forårsaker disse variasjonene er ikke godt å si, kanskje har det vært for mye forstyrrelser på Reitgjerdet, både av fuglefolk og andre turgåere?

Truster

Selv om mange byfolk etterhvert har skjont at kornkråka er en festlig og trivelig fyr i bybildet, så vil den gjerne være til bry for dem som har den som nærmeste nabo i hekketiden. En kan vel ikke akkurat si at dens hese låt er vakker?, skral og spetakkel i kolonien er også dagligdags. Likevel er kornkråka en fredet fugl i Norge, den skal derfor være i fred også i hekketiden. Det spørs om ikke vi mennesker bør kunne tåle at noen få hundre kornkråker formerer seg, slik at vi kan beholde arten i Trondheimsområdet. Desverre har vi en rekke eksempler på at kolonier har blitt bortrenset. Enkleste metode synes å være å spyle ned reirene på tidlig våren under etableringsfasen, før eggene er kommet (man er da naturvennlig!). Gjntar man dette etpar ganger så flytter kornkråkene. Kanskje er

nettopp slike forstyrrelser noe av forklaringen til at kornkråkene stadig etablerer nye kolonier, uten at bestanden går besynderlig opp.

Den største trusselen er nok likevel nedbyggingen av jordbruksarealet i de bynære områdene i østbyen. Tar vi ikke vare på dette i regional målestokk unike kulturlandskapet vil vi ikke bare bli fattigere på opplevelser, men også trolig fattigere på kornkråker.

Tabell 1. Oversikt over kolonier, med antall reir

Koloni/lokalitet	Antall reir
Lerkendal	8
Moholt kirke	11
Moholt yrkesskole	9
Nardo/Moholt	7
Reitgjerdet	20+
Småbergan/festningen	8
Tunga felleskjøpet	27
Tunga fengsel	35+
Tunga slakteri	42+
Østmarka/Lade	1
Totalt	168+

Status for 1989

Såvidt en kjenner til har det ikke blitt noe mer av etableringsforsøket på Gaulosenområdet. Derimot har et stadig økende antall kornkråker blitt observert i området. Rekorden (?) hittil er 36 ind. En mulig årsak til at kornkråkene kan ha vansker med å etablere seg utenfor byområdene kan ligge i mangelen på passende hekkeplasser. Spesielt predatorer som f.eks. mår vil kunne gjøre det svært vanskelig for arten å hekke på annet enn f.eks. øyer omgitt av vann, eller skogholt som øyer i et vidt jordbrukslandskap. Hvilke mekanismer som gjør at bestanden ikke vokser og sprer seg mer er foreløpig ukjent. Det er bl.a. derfor spennende å følge med Norges største samlede bestand av kornkråker også for framtiden.

Sommeren 1989 var svært våt i Trøndelag, dermed også svært gunstig for kornkråkene. Faktisk ble sesongen den beste med hensyn på produksjon av unger. Sammenhengen er selvsagt at meitemarken blir lett tilgjengelig når regnet pøser ned. I sesonger med mye tørke går det lett mye dårligere for ungeproduksjonen. Sesongen 1990 tegner således til å bli et middels godt produksjonsår.

Takk til Stein Johansen for å ha deltatt i optellingene. Geir Lasse Aune, Georg Bangjord og Arild Espelien skal ha takk for å ha bidratt med opplysninger.

Øystein R. Størkersen,
Postboks 1719 Rosenberg,
7001 Trondheim.

Nye hekkeplasser for hornedykker i Sør-Trøndelag.

I løpet av atlasperioden 1976-1987 ble hornedykkeren *Podiceps auritus* i Sør-Trøndelag bare funnet hekkende i Låen naturreservat i Selbu (jf. Størkersen 1987. Atlasprosjektet i Sør-Trøndelag. Rapport 1-1987 fra miljøvernadvdelingen, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag). I Nord-Trøndelag er som kjent bestanden meget stor og vidt utbredt. Antagelig finner vi her samlet Norges største bestand av arten.

Hekkeplassen i Selbu er den tradisjonelle lokaliteten i den vegetasjonsrike tjønna Låen. Her har arten hekket framgangsrikt på hele 70- og 80-tallet. Ellers er arten funnet i hekketiden ved Botngård, Bjugn med hekkekode B for mulig hekking i atlasprosjektet. I Holtvatna, Midtre Gauldal ble arten sett under forhold som kan indikere hekking. På atlaskartet har en indikert dette med en C-kode, for sannsynlig hekking.

Nye hekkeplasser i 1989

Under arbeidet med Verneplan IV for vassdrag i Midt-Norge ble en rekke våtmarker besøkt. I to områder ble det overraskende nok påvist vellykket hekking av hornedykker (jf. fig. 1).

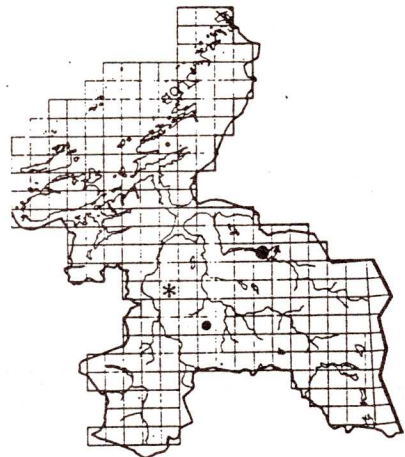
Første funn var en ad. med en pull i Lomtjønn ved Åmot i Meldal kommune (NR 46,92). Samme sted ble forøvrig en hunn toppand med 8 pullus observert. Denne tjønna er meget liten, ca. 50 X 50 meter og ligger i et område med nydyrkningsaktivitet. I den ene kanten av tjønna var det betydelige inngrep med planeringer og fyllinger ut i tjønna. En må derfor forvente at tjønna går en langsom død i møte, ettersom mer og mer åkerstein og røtter finner veien uti. Vannvegetasjonen var dominert av en forholdsvis tett bestand av takrør, sjøsivaks og elvesnelle. Ei meget fin lita tjønn med andre ord, som lett overblikkes fra veien like ved.

Det andre funnet ble gjort ved Svorksjøen

på Fuglåsmyra i Melhus kommune (NQ 45-46,99). Denne myra er ei mjukmattemyr, eller hengemyr på godt norsk, som grenser mot Skolla og Svorksjøen. På selve myra finnes flere fine vannspeil med en tett vegetasjon av hovedsakelig elvesnelle og takrør. Etter lengre tids opphold her ble i et raskt glimt 2 ad. og en pull hornedykker sett. Observasjonen viser at det er mget lett å overse arten ved overfladiske besøk. Den tette vegetasjonen gjør det vanskelig å få fullt overblikk. Det litt spesielle med disse dammene her var at de er svært grunne, og at svært lite åpent vannspeil finnes. Hvordan hornedykkeren klarer å finne lang nok startbane kan en nesten lure på. Lomtjønna virket også vel liten i denne sammenheng.

Disse funnene gjør at det er å anta at arten hekker enda flere steder i Sør-Trøndelag. Kravene dens er tydeligvis ikke så veldig store, bare det finnes nok vannvegetasjon å gjemme seg i når ungene vokser til.

Øystein R. Størkersen,
TN, Postboks 1719 Rosenborg,
7001 Trondheim.

Figur 1. Kart fra atlasprosjektet i Sør-Trøndelag. Stjerne viser nye hekkefunn.

FOTOHJØRNET

Vi er vel ikke uenige i at forrige fotonøtt må ha vært ei due? En "fet" og rund fugl med kort nebb og relativt lang stjert forteller oss det. Men, så var det arten. La det være sagt at det var ikke lett å artsbestemme fuglen denne gangen, knapt mulig vil vel noen si. Ser vi i fugleboka er det få karakterer på bildet som kan sammenlignes med duene i håndboka. En mørk flekk i strupen kan sikkert forvirre litt, dette er et trekk som du ikke finner i fugleboka. Ser vi på fuglens bryst så finner vi noen få dunrester, altså kan vi mistenke at det dreier seg om en svært ung fugl. Her ligger en del av vanskeligheten med dette bildet, at fuglen ennå ikke har rukket å helt utvikle de karakteristika som vi er vant å se hos denne arten. Det mørke halebåndet og det at fuglen sitter i et tre gjør at vi sitter igjen med to alternativer (iallefall når det gjelder Trøndelag), nemlig skogdue og ringdue. Skogdua er betydelig mindre enn ringdua og

f.eks. noe mindre enn bydua som den ellers ligner. Ved feltobservasjon ville vi derfor ikke vært i tvil, det er nemlig en ung ringdue som sitter i treet. Den litt avlange formen på fuglen kan være en guide til løsningen, ellers så var dette et vanskelig bilde som fotograf Frode Falkenberg har stått for.

Som vi vet er ringdua vidt utbredt fra kyst til innlandsområder med bjørkeskog, mens skogdua er en sjelden fugl hos oss. I de senere årene er det Malvik området som har kunnet framvise skogdua mest regelmessig. I de siste par årene har det imidlertid vært sparsomt med observasjoner også her.

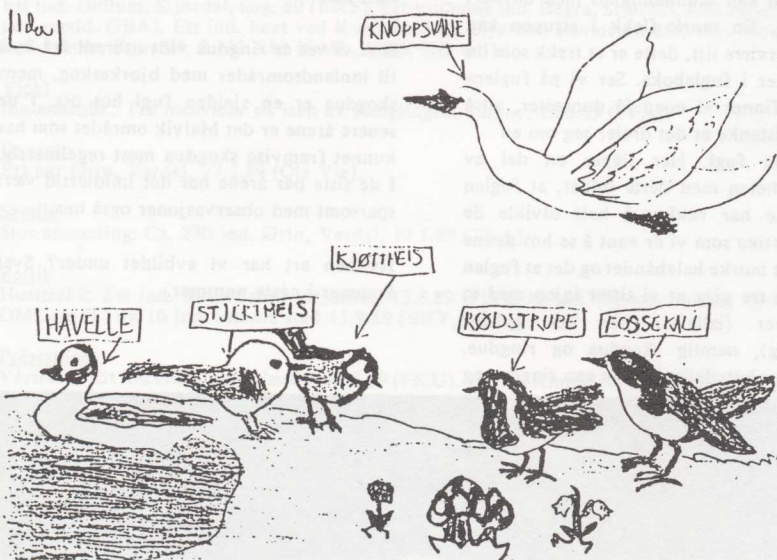
Hvilken art har vi avbildet under? Svar kommer i neste nummer.

MEISEHJØRNET

Denne gangen bringer vi igjen tegninger fra klasse 2C på Nyborg skole. Riktige fine tegninger synes vi alle tegninger som vi har mottatt var. Desverre kan vi ikke gjengi alle her. For å riktig yte tegningene rettferdighet burde vi også ha gjengitt dem i farger!

Er det flere små og store kunstnere blant TNs lesere så vil vi gjerne ha tegninger fra dere også.

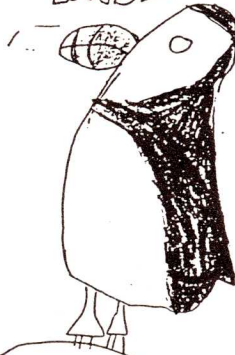
Blåmeis

Blåmeis en flyr.
 blåmeisen sitter.
 blåmeisen ruger.
 Men nå er det slutt

Blåmeis

LUNDE
LUNDE
LUNDE
LUNDE

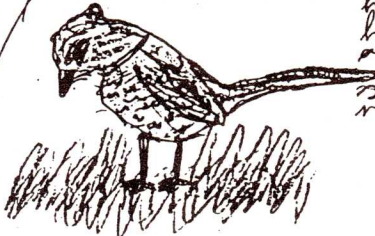

Elling
Hornsted

Solfrid Går.

FASAN

90cm. Hannene
har mørkegrønt
hode, rødt rundt
øyene og lang,
spiss hale og
som regel hvit halsring.

OPPROP! SIVSANGER. Undertegnede er i ferd med å skrive en artikkel om sivsangeren i Trøndelag. Jeg er derfor interessert i alle observasjoner og registreringer av sivsanger fra Trøndelag i perioden 1970–1989 (etter Haftorn 1971: Norges Fugler). Jeg er interessert i følgende data: Lokalitet, kommune; dato; antall; adferd (syngende, o.l.); hekkefunn, m. biotopvalg; trekkobs; andre ting som er verd å nevne.

Opplysningene sendes Per Inge Værnesbranden, Sandbakkveien 1, 7570 Hell.

OPPROP! HAKKESPETT-OBSERVASJONER FRA TRØNDELAG. Hvor finner vi de forskjellige spetteartene i Trøndelag og hvor vanlige er de? Dette er noe vi vet lite om. Derfor ønsker vi å få tilsendt alle observasjoner av samtlige spettearter fra og med 1990. LRSK vil da spesielt ta for seg spetteobservasjonene i forbindelse med den årlige fylkesrapporten her i TN. Etter ca. tre år kan vi forsøke å sammenstille de innkomne data med hensyn på å lage en oversikt over utbredelse og forekomst i Trøndelag. Alle hekkefunn er av spesiell interesse, også eldre hekkefunn. Her ønsker vi om mulig følgende opplysninger: Art, sted, data, reirtre, trehøyde, reirhullhøyde og reirhullets himmelretning, samt beskrivelse av skogstypen.

Opplysningene sendes Trøndersk Natur, Postboks 1719 Rosenborg, 7001 Trondheim.

OPPROP! SPURVEUGLE. I forbindelse med næringsvalgundersøkelser hos spurveugle ønskes det kontakt med personer som har fuglekasser hvor spurveugla hamstrer. Ta kontakt med Kristian Overskaug, Bjørkly, 7060 Klæbu. Tlf. 07/ 83 13 56.

Stoffjegere søkes! Er du sugen på mer stoff (lesestoff altså!) i TN? Vil du gjerne at TN blir et livligere og mer lesverdig blad? Noe å se fram til og hente fram igjen ved senere anledninger? DET er ikke umulig å få til, men vi trenger hjelp også fra deg. Enten du selv skriver om små eller store ting fra norsk natur i videste forstand, eller er TNs utsendte stoffjeger. Altså vil vi at alle har TN i bakhodet når de kommer borti noe interessant, smått og stort, gode bilder, etc. Få folk til å skrive ned stoffet og send det til oss!

Dette heftet av TN har desverre vært preget av stoffmangel. det er lite vi i redaksjonen kan gjøre med det, ettersom TN lages på ideell og gratis basis. Derfor er det fortsatt opp til dere hvordan TN skal være. Lykke til.

FUGLE- LÆREREN

HURTIGFLYGING
RUNDT HUSENE OG
DITTO SKRIKING
ER ET TYPIK TREKK
VED TÅRNSEILEREN.
OG HEKKER GJERNE
UNDER HUSTAK.

TÅRNSEILEREN
SKILLER SEG FRA
SVALENE VED
AT DEN ER
HELT SVART.
DEN KOMMER
OGSA MYE
SENERE
OM VÅREN

TÅRNSEILEREN SOVER
PÅ VINGENE.

PÅ BAKKEN
ER DEN
HJELPES-
LØS.
FJÆR-
STRÅLER
VED
ØYNE
BESKYTTER
ØYNE.

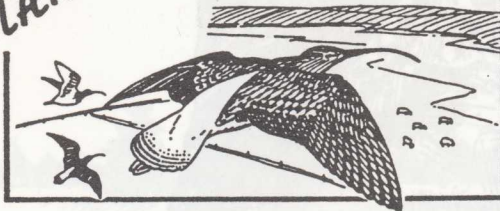

TÅRNSEILEREN HEKKER
VED TRE ÅRS ALDER.
DEN LANOER
IKKE FØR
DET!

TÅRNSEILE-
REN FINNES
OVER HELE
LANDET, SELV
OM DEN ER
SJELDEN I
FINNMARK.
HEKKER DEN
BLA. I PAS-
VIK.

FUGLE- LÆREREN

ALLEREDE I JULI DRAR DE
FØRSTE VADENE SØROVER,
STORSAOVN ER BLANT DE FØRSTE.

... ALT
OETTE MENS
TAKSVALA
FORTSATT HAR
UNGER I REIRET
DET ER DA
OETTE DET
ANDRE KULLET
DET DREIER SEG
OM.

VED HJELP
AV INSTIN-
KTE REI-
SER GJØK-
UNGEN
ETTER DE
VOKSNE
TIL AFÅR
AFRIKA!

JENSØHNEREN ER
TIDEN DA STØYENDE
MOISEFLOKKER DRAR
GJENNOM SKOG OG HAGE.

RØDSTRUPA MYTER
OG HOLDER DERFOR
SEG MYE SKJULT
I TETSKOGET.

MANGE
ARTER
MYTER
(FELEK
GAMLE PÅR)
FØR DE REI-
SER SØROVER
MED NYE
FJÆR.

F. tinnunculus

Fortell venner og kjente om Trøndersk Natur!

Verv nye medlemmer og abonnenter!

Vær med å holde liv i Trøndersk Natur og det foreningsarbeide som fugleforeningene driver i Trøndelag. Visste du at det koster bare 40.- kroner pr. år å abonnere på bladet? Eller at du kan bli medlem i Norsk Ornitologisk Forenings avdelinger enten i Nord- eller Sør-Trøndelag? For adresser se foran på omslagets innside. Som medlem mottar du foruten Trøndersk Natur rett hjem i postkassa også jevnlig brev med tilbud om ekskursjoner og kvelder med foredrag og andre aktiviteter. Husk at hvem som helst kan bli medlem og at det er frivillig å møte på våre møtekvelder.

Dersom du ønsker å abonnere på bladet for kr. 40.- pr. år kan du sende inn nedenstående blankett (gjelder bare nye abonnenter, heller ikke de som ønsker å bli medlem i fylkeslagene av NOF/ST eller NOF/NT).

Ja takk, jeg vil abonnere på Trøndersk Natur

NAVN.....

ADRESSE.....

.....

Sendes Trøndersk Natur
Postboks 1719 Rosenberg
7002 Trondheim

TN POSTBOKS 1719,
ROSENBORG,
7001 TRONDHEIM.

INNHOLD

- 4 LRSK/NORD-TRØNDELAG: Faunistisk rapport fra Nord-Trøndelag 1989
- 14 Frode Falkenberg: Tårnfalkhekking på Kystad 1989
- 18 Øystein R. Størkersen og Georg Bangjord: Status for hvitryggspetten i Trøndelag
- 24 Erlend Kristiansen og Kristian Overskaug: Litt om hubroen
- 27 Øystein R. Størkersen: I orkideenes verden
- 30 Made in Japan: Århundrets mest seriøse teleskoptest
- 34 Øystein R. Størkersen: Vekslinger i kornkråkekoloniene i Trondheim, med status for 1989
Øystein R. Størkersen: Nye hekkeplasser for horndykker i Sør-Trøndelag
- 37 Fotohjørnet
- 38 Meisehjørnet
- 40 Opprop
- 41 Tegnelærereren

Tegninger dette nr. ved Trond Haugskott.
Forside: Breiflangre. Foto: Ø. R. Størkersen.

Trykk: Norservice A/S.